

ДОВІРА ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ПРИНЦИП ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З НАСЕЛЕННЯМ

Лісун С.Л. – здобувач кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, м. Київ.
Контактний телефон: (067)9509620
Електронна адреса: lisun.svetlana@gmail.com

Лисун С.Л. – соискатель кафедры юридической психологии Национальной академии внутренних дел, г. Киев.
Контактный телефон: (067)9509620
Электронный адрес: lisun.svetlana@gmail.com

Проблема взаємодії Національної поліції України із населенням в Україні стала вельми актуальною та останнім часом привертає особливу суспільну увагу. Сучасна концепція розвитку Національної поліції України передбачає формування партнерських, довірливих відносин між поліцією та громадянами, налагодження комунікації та діалогу між ними. Від того, наскільки громадяни будуть довіряти Національній поліції України, залежатиме успішне функціонування самого інституту поліції в рамках правового захисту громадян, а також рівень взаємодії громадськості з органами правопорядку.

Феномен довіри є об'єктом міждисциплінарного дослідження. За філософською традицією довіру розглядають як поняття, яке виражає ставлення однієї особистості до іншої та впливає із переконаності в її добропорядності, вірності, відповідальності, чесності, правдивості [1, с. 23].

У соціології феномен довіри трактують, переважно, як довіру до соціальних інститутів. Зокрема, в працях М. Вебера, Ю. Веселова, Т. Заславської, Т. Парсонса, А. Селігмена, Є. Капусткіна, П. Сорокін, Дж. Хоманс, Т. Ямагіші та інших йдеться мова про довіру як соціальний стан певних груп, соціальних інститутів чи культур.

Довіру вивчають також в аспекті правовідносин. Зокрема, О. Кокотов розглядає довіру як один із елементів конституційного устрою суспільства і держави (конституціоналізму) [2].

Вітчизняні і зарубіжні психологи розглядають довіру як умову існування будь-якого іншого явища: це довіра до світу (Т. Говір, Е. Еріксон та ін.), довіра до іншого (К. Абульханова-Славська, І. Кон, А. Кронік, В. Куликов, М. Доїче, К. Роджерс, Дж. Роттерштайнші) і довіра до себе (Д. Бразерс, А. Бандура, А. Менегетті, Ф.Перлз, Н. Астаніна та інші). Об'єктом наукових досліджень є і міжособистісна довіра (С. Ворожбит, А. Купрейченко, В. Москаленко, М. Обозов, В. Сафонов, М. Ткач та інші).

У соціально-психологічній науках довіра розглядається як початкова умова соціально-психологічних відносин між людьми. Довіра являє собою якісно особливий стан моральної свідомості, яка включає в себе моральні почуття і переконання, які і є мотивами або стимулами поведінки особистості. Довіра – це раціональний прояв людської психіки, й основна її функція вбачається у довірі як регуляторі моральних відносин [3].

За своєю суттю довіра – це віра в надійність людини або системи, впевненість індивіда, групи, суспільства, нації в тому, що довколишнє середовище не має намірів завдати їм шкоди. Основоположна, базова довіра до світу, яка формується насамперед у дитинстві, складає необхідну передумову суспільного порядку. Вона спирається на передбачуваність рутинної практики, засновану на усвідомленні соціальних правил і ролей, та пов'язану з їх дотриманням і постає важливою умовою усталеності життя. На її основі відбувається чуттєве самовизначення людей за принципом «ми – вони», «свої – чужі», що є найбільш загальною формою структурування соціальної спільноти; визначається готовність довіряти чужинцю, що особливо важливо, на думку Е. Гідденса, для посттрадиційних відносин, які вимагають розвиток активної довіри «в контекстах від близьких міжособистих зв'язків до глобальних систем інтеракції» [4, с. 18].

Низка науковців одним з найбільш важливих завдань реформування Національної поліції України називають сьогодні розвиток партнерських відносин між поліцією і населенням на засадах довіри, прозорості, взаєморозуміння і взаємодопомоги в боротьбі зі злочинністю.

Олексій Гарань, український політолог, науковий директор Фонду «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва відзначає, що «реформа - це крок у правильному напрямку. І багато чого зроблено, однак, очевидно, ще багато чого попереду. Ви хочете одразу отримати повністю нову структуру, як американська чи французька поліція, де вони створювалися десятиліттями?» - запитує він. З ним погоджується і український політолог, голова правління Центру прикладних політичних досліджень «Пента» Володимир Фесенко, який додає, що «справа не лише у часі, а й у продуманій кадровій політиці та постійній боротьбі з корупцією. Не треба заспокоюватися - реформа, це велосипед, на якому постійно потрібно крутити педалі. Ризики корупції існують постійно».

Радник міністра внутрішніх справ Антон Геращенко наголошує про те, що поліція є органічною частиною суспільства з усіма його рисами: «співробітники поліції не прилетіли до нас з іншої планети. Це наші співгромадяни, частина українського суспільства. Тому не варто робити з поліцейських цапів-відбувайлів і хлопчиків для биття» [5].

У свою чергу, політолог Наталія Білоус підкреслила, що наше суспільство і політики, зокрема живуть категоріями «свій», «чужий». «Хочеться, щоб реформи були не вітринними, а щоб були реформи покликані змінити систему, а не лише таблички і здійснити перехід політика з одного кабінету до іншого. Тим більше, що більшість реформ потребують дуже багато часу та зусиль. Політики і чиновники, які хочуть запам'ятатись як реформатори мають бути терплячими і відкритими до критики. Роль суспільства у реформах теж колосальна», - резюмувала політолог [6].

Експерт групи «Поліція під контролем» Євген Крапивін, стверджує, що реформа поліції ще далека від завершення. Повільні темпи реформування

пояснюються відсутністю цілісного бачення подальшого розвитку. «Все залежить від команди, яка в цей момент займається реформою». Він вважає, що саме з кримінального блоку і варто було починати реформу, адже саме з ним найбільше асоціювалися випадки міліцейської злочинності: катування, корупція, незаконний тиск на бізнес. «Патрульна поліція – це лише один підрозділ, який займається здебільшого превенцією, тобто попереджає якісь кроки. Але коли стається щось тяжке, то всі звертаються до чергової частини та слідчих», – аргументує експерт».

Однак він схвально оцінює успіхи в напрямку деполітизації Національної поліції: вона не повинна підпорядковуватись безпосередньо міністру, адже той є політичною фігурою. «Раніше міністр МВС був замішаний в політиці, і це негативно позначалось на міліції. А зараз є незалежний голова Національної поліції», – зауважує експерт і підсумовує, що, хоча цей процес ще не завершено і поліція досі буває втягнута в політичні скандали, курс обрано правильний [7].

Віктор Небоженко, політолог, директор соціологічної служби «Український барометр» акцентує увагу на тому, що високі оцінки поліції пов'язані більше з надією, що поліцейські будуть виконувати свої функції краще. Це своєрідний аванс Національній поліції. Наполіція – це частина правової культури. Громадяни вважають, що правоохоронні органи повинні наводити порядок та, незважаючи на критичне ставлення до керівництва МВС та до реформ в поліції розуміють, що інших поліцейських у нас немає. Поліція взяла на себе всі позитиви та очікування, а міліція з усіма негативами пішла в історію. Нарешті, я б також пов'язав досить високий рівень довіри поліції з очікуванням громадян «сильної руки». Якщо ж говорити про нинішній стан поліції, то це ще не реформа. Це «пристрілка», примус правоохоронних органів до реформи. Справжня реформа поліції ще попереду [8].

Міністр внутрішніх справ Арсен Аваков заявив, що в Україні значно зросла довіра до поліції. Міністр наголошує, що зростання рівня довіри до поліції – загальнодержавне явище. «Не реформи й розмови про них потрібні

громадянам і нам, а результат. І суспільство бачить якісні зміни в роботі правоохоронних органів, а відтак – рівень довіри зростає», – сказав Аваков.

За його словами, з усіх державних інституцій найвищу довіру населення мають Національна поліція, Національна гвардія, Збройні Сили і прикордонники. Вища довіра тільки до церкви і добровольчих загонів. У першій п'ятірці – підрозділи МВС.

Арсен Аваков наголосив, що «зараз рівень довіри до поліції 42% – це колосальна цифра. І приблизно 43% недовіри. Тобто баланс довіри-недовіри до Національної поліції складає -1%. А це гігантський ріст за останній час. Патрульна поліція, як частина Нацполіції, – ще краще: близько +3%», – зазначив міністр [9].

З вищевикладеного, можна стверджувати, що колосальний кредит довіри, який все ще має нова поліція, потрібно рятувати і використовувати для подальших реформ. Нам потрібна поліція, де поліцейський є відповідальним — на протипагу його попередникам, безкарним міліціонерам. Нам потрібна поліція, яка всередині себе самої (а в ідеалі — всередині кожного поліцейського) містить механізм, що утримує від порушення закону, якій не потрібен зовнішній контроль прокуратури, яка спроможна сама змусити себе діяти виключно за законом. Але це повинні бути дії, в першу чергу, від законодавчої влади України, а не пусті фрази та обіцянки.

Актуальність зазначеної проблеми зумовлена тим, що довіра є однією із фундаментальних основ партнерства, налагодження якого сприятиме, з одного боку, підвищенню ефективності виконання працівниками поліції своїх обов'язків із охорони громадського порядку, а з другого – відчуттю захищеності громадян.

Досягнення цієї мети пов'язане з вирішенням ряду складних проблем і неможливе без налагодження конструктивної взаємодії з різними групами населення на основі узгодження позицій і взаємної участі у вирішенні правоохоронних завдань. В той же час, ефективне використання потенціалу громадськості може бути досягнуте, з одного боку, в результаті правильно

організованої взаємодії на засадах закону, а з іншого – за допомогою зміцнення партнерських, шанобливих стосунків між поліцією і громадянами, підвищення рівня довіри населення до поліції [10].

Отже, довіра є тим наріжним каменем реформування системи МВС, а також трансформації суспільного устрою, побудови в країні громадянського суспільства, без якого неможливе створення нового, принципово відмінного від радянських стандартів інституту забезпечення внутрішньої безпеки держави, а отже, й безпеки громадянина та громадського порядку.

Завдання Національної поліції України полягає у виконанні встановлених законом обов'язків, здійсненні своєї діяльності на основі дотримання прав і свобод людини і громадянина, а завдання суспільства – дотримуватись законів України і з повагою ставитися до поліції як до вартового закону. Національній поліції України потрібно зробити все, щоб змінити свідомість і розуміння громадян, що суспільство повинне взаємодіяти з поліцією. Держава перебуває на рубежі, за яким дві автономні системи – суспільство і поліція – повинні стати двома частинами одного цілого, де населення вбачає у працівниках поліції насамперед захисників і союзників.

Наявні дослідження, присвячені вивченню громадської думки стосовно діяльності Національної поліції України, свідчать про зростання стурбованості населення положенням правопорядку в регіонах, недовіри населення до поліції щодо спроможності останніх вести боротьбу зі злочинністю, професійно надавати допомогу громадянам. Оскільки рівень довіри населення до такого соціального інституту, як поліція, є важливим показником легітимності та ефективності органів правопорядку, його вивчення особливо важливе сьогодні, в умовах реформування суспільства [11, с. 25].

Основною передумовою партнерства між поліцією і суспільством є нагальна потреба підвищення рівня залученості суспільства до процесу забезпечення безпеки та громадського порядку, оскільки це завдання не може вирішити лише сама поліція. Адже одне із положень (стаття 11. п. 1. Закону «Про Національну поліцію») стверджує, що «діяльність поліції здійснюється в

тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб» [12].

Для досягнення таких партнерських відносин поліції необхідно: зміцнювати свою легітимність засобами поліцейської діяльності на основі узгоджених дій та поліпшення якості послуг, які надають суспільству. Отож поліція повинна: бути впізнаваною і доступною для населення; знати населення на підвідомчій території і бути відомою йому; відгукуватися на потреби населення; прислухатися до проблем громадян; залучати і мобілізувати населення; звітувати про свої дії та досягнуті результати перед населенням.

Зауважимо, що, визначаючи готовність громадян до взаємодії з поліцією, довіра не є єдиним фактором, який впливає на готовність громадян взаємодіяти з працівниками поліції. Взаємодія передбачає наявність спільної та значущої мети для суб'єктів взаємодії. Спільна мета об'єднує людей, формує в них почуття належності до певної спільноти (почуття «ми»). Безперечно, є чимало випадків, коли співпраця з різних причин розпочинається між суб'єктами без усвідомленої довіри, однак її наявність, хоча б часткова, є обов'язковою, якщо суб'єктів об'єднує спільна мета і вони разом докладають зусиль задля її досягнення. У процесах взаємодії поліції з населенням довіра, навіть незначна, на нашу думку, є фундаментом, який сприятиме ефективнішому здійсненню взаємодії. Саме коли рівень довіри між громадянами та поліцією буде належним, це сприятиме переходу від співпраці між працівниками органів внутрішніх справ та громадянами до формування між ними партнерських відносин [13, с. 48].

Великі надії у зміцненні довіри до Національної поліції України покладаються на такі механізми підтримки професійної етики як положення етичного кодексу поведінки. Вважається, що в демократичному суспільстві громадяни повинні довіряти владним інститутам, і саме тому необхідні кодифіковані норми, правила поведінки, які б «оберігали» суспільство від зловживань владою. Однак довіра до Національної поліції України не

забезпечується законами та наказами. Довіру потрібно й можливо завойовувати. Її формування вимагає тривалої та позитивної історії співробітництва і згоди між Національною поліцією України та громадою. Для цього мають бути задіяні й етичні важелі.

Не останнє місце у розвитку партнерських стосунків та довіри між Національною поліцією України та населенням відіграють газети, журнали, телебачення, радіо, а останнім часом – і Інтернет. Журналісти активно збирають, готують та поширюють відомості про події, які мають вплив на суспільство, виконуючи таким чином свою роль вартового демократії. Вони виступають інформаційним посередником між державою і суспільством, а тому мають значний вплив на життя країни. У зв'язку з цим, працівники органів державної влади, в тому числі і поліції, повинні розуміти суспільну місію журналістів та засобів масової інформації (ЗМІ), враховувати потреби аудиторії, на яку вони працюють для того, щоб забезпечити українських громадян повною, точною, об'єктивною інформацією з усіх суспільно-важливих питань. В той же час нерідко мають місце випадки, коли між співробітниками поліції та працівниками ЗМІ виникають конфлікти під час збору інформації з метою її поширення через засоби масової інформації. Здебільшого це пов'язано із нерозумінням ролі журналістів та ЗМІ у суспільному житті, відсутністю стандартів побудови взаємовідносин між правоохоронними органами та ЗМІ, заснованих на взаємоповазі та врахуванні потреб кожної із сторін, а також у зв'язку із незнанням або різним розумінням правової бази, що регулює їх права та обов'язки. Тому, ще одним із завдань, яке постає перед Національною поліцією України – це налагодження партнерських стосунків з представниками ЗМІ, що в свою чергу сприятиме формуванню позитивної громадської думки про роботу поліції, забезпеченню громадської і особистої безпеки громадян, попередженню правопорушень та розкриттю і розслідуванню злочинів.

Зміцнення рівня довіри до Національної поліції України – нагальна проблема сьогодення. Можливо, з часом Національна поліція України справді

стане зразковим правоохоронним органом, в якому усі без винятку працівники неухильно дотримуватимуться положень Конституції та законів України, професійно виконуватимуть свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів на основі принципу верховенства права і основне – поважатимуть і не порушуватимуть прав і свобод громадян, життя, здоров'я та безпека яких визнаються найвищою соціальною цінністю в державі.

Список використаних джерел:

1. Яхонтова Е. С. Доверие как базовая ценность компании и инструмент управления персоналом. *Современное управление*. 2003. № 11. С. 19–30.
2. Кокотов А. Н. Доверие. Недоверие. Право. Москва: Юрист, 2004. 192 с.
3. Mishler W. Trust, Distrust and Skepticism about Institutions of Civil Society. Glasgow: Centre for the Study of Public Policy; University of Strathclyde, 1995. 125 p.
4. Гіденс Е. Соціологія. Київ: Основи, 1999. 726 с.
5. URL: <http://www.bbc.com/ukrainian/features-40824349>
6. URL: <https://ukranews.com/ua/news/468932-dovira-do-policii-znachno-vyshhannizh-do-milicii-eksperty>
7. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28658871.html>
8. URL: <https://narodna-pravda.ua/2017/08/04/prymus-do-reformy-chogodomoglasya-politsiya-ukrayiny-za-dva-roky-roboty/>
9. URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2017/05/27/7145189/>
10. Джафарова О. В. Правові основи партнерства міліції і населення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Харків, 2003. 19 с.

11. Психологія управлінської діяльності: зб. наук.-метод. праць / МВС України; Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів : ЛьвДУВС, 2015. Вип. 4. Матеріали Всеукр. круглого столу, 29 жовт. 2015 р. 182 с.
12. Про Національну поліцію України: Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/-show/580-19/page>.
13. Василець Н. М. Соціально-психологічні чинники довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ України: Дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05. Київ, 2016. 523 с.

Стаття присвячується питанню довіри як основоположного принципу взаємодії Національної поліції України з населенням. Проаналізовано погляди науковців та політиків на розвиток партнерських відносин між поліцією і населенням. Наголошено на тому, що довіра є однією із фундаментальних основ партнерства, налагодження якого сприятиме, з одного боку, підвищенню ефективності виконання працівниками поліції своїх обов'язків, а з другого – відчуттю захищеності громадян. Також вказано шляхи досягнення та фактори, які впливають на партнерство між поліцією та населенням.

Ключові слова: Національна поліція України, реформа поліції, довіра, партнерство.

Keywords: National Police of Ukraine, police reform, trust, partnership.

The article is devoted to the question of trust as the fundamental principle of interaction between the National Police of Ukraine and the population. The modern concept of the development of the National Police of Ukraine involves the formation of partnerships, trusting relations between the police and citizens, establishing communication and dialogue between them. The successful functioning of the police institution itself within the framework of legal protection of citizens, as well as the level of interaction between the public and the law enforcement agencies will depend on the extent to which citizens will trust the National Police of Ukraine.

After analyzing the views of scholars and politicians on the development of partnerships between the police and the public, it can be argued that a colossal trust credit, which a new police force still has, needs to be saved and used for further reforms. We need a police force where the policeman is responsible - in contrast to his predecessors, with impunity for policemen. We need a police force that within itself (and ideally within each police officer) contains a mechanism that keeps a law violation that does not require external control of the prosecutor's office, which is able to force itself to act solely by law. But this must be actions, first of all, from the legislative power of Ukraine, and not empty sentences and promises.

The article emphasizes that trust is one of the fundamental foundations of a partnership with citizens, which, on the one hand, will increase the effectiveness of police performance of their duties, and, on the other, a sense of protection of citizens. When determining the readiness of citizens to interact with the police, trust is not the only factor that affects citizens' readiness to interact with police officers. Interaction involves the existence of a common and significant goal for the subjects of interaction. The common goal unites people, creates in them a sense of belonging to a particular community. When the level of trust between citizens and the police will be appropriate, this will facilitate the formation of partnerships between them.

Trust is necessary and possible to win. Its formation requires a long and positive history of cooperation and agreement between the National Police of Ukraine and the community. For this, ethical levers and cooperation with the media should be involved, which in turn will contribute to the formation of a positive opinion on the work of the police, ensuring public and personal safety of citizens, preventing offenses, solving and investigating crimes, and establishing partnership between employees of the National Police of Ukraine and the population.

Статья посвящается вопросу доверия как основополагающего принципа взаимодействия Национальной полиции Украины с населением. Проанализированы взгляды ученых и политиков на развитие партнерских отношений между полицией и населением. Отмечено, что доверие является одним из фундаментальных основ партнерства, установление которого будет способствовать, с одной стороны, повышению эффективности выполнения сотрудниками полиции своих обязанностей, а с другой – чувству защищенности граждан. В статье указаны пути достижения и факторы, которые оказывают влияние на партнерство между полицией и населением.

Ключевые слова: Национальная полиция Украины, реформа полиции, доверие, партнерство.